

ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΦΥΛΑΚΙΣΗ ΜΕ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ. ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΝΟΠΤΙΚΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ

Ευστράτιος Παπαθανασόπουλος

Δικηγόρος, Εγκληματολόγος, Υποψήφιος διδάκτωρ Παν. Λουβαίν

Στις σελίδες που ακολουθούν εξετάζεται η κατ' οίκον φυλάκιση (ηλεκτρονική και μη) και οι διάφορες μορφές της, όπως εμφανίσθηκαν και εξελίχθηκαν την τελευταία εικοσαετία, καθώς και τα στάδια κατά τα οποία εφαρμόζεται, και επιχειρείται μια εκτίμηση των προβλημάτων και κινδύνων που η χρήση της συνεπάγεται.

Οι προβληματισμοί αυτοί γράφονται ενώ ένα νέο σωφρονιστικό σχέδιο και ένα νομοσχέδιο με σχετικές τροποποιήσεις του ποινικού Κώδικα στις διατάξεις περί ποινών ετοιμάζονται να δούν το φως της δημοσιότητας. Η προβληματική όμως της εξωίδρυματικής ηλεκτρονικής επιτήρησης δεν έχει αγγίξει ακόμα τον Ελληνικό χώρο. Η κατ'οίκον κράτηση με ή χωρίς ηλεκτρονική παρακολούθηση είναι μία "ιδιόμορφη" ποινή στην κοινότητα, αφού προσεγγίζει μοντέλα που κατ'αρχήν δεν είναι συνδεδεμένα με τέτοιες ποινές. Στή συνέχεια, ο κίνδυνος όχι μείωσης του εγκλειστού πληθυσμού, αλλά επέκτασης του κοινοτικού ελέγχου προθυμία του ιδιωτικού τομέα, κυρίως κερδοσκοπικού, ν' αναλάβει σημαντικό ρόλο στην επιτήρηση τέτοιων προγραμμάτων (επομένως η συμβολή του ιδιωτικού τομέα στη διεύρυνση του δικτύου), οι κίνδυνοι προσβολών ατομικών ελευθεριών των ατόμων που υποβάλλονται σε τέτοια προγράμματα, είναι μερικά από τα κύρια σημεία που θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε.

Α) Σύντομη αναφορά στο σκοπό της στερητικής της ελευθερίας ποινής

Ι. Ο σκοπός της αναμόρφωσης (rehabilitation, rehabilis, return to competence) αναφέρεται στο λεγόμενο ιατρικό πρότυπο (modèle médical), του οποίου οι ιδέες κυριάρχησαν μέχρι τη δεκαετία του 70, όποτε η ιδεολογία της θεραπείας και της αναμόρφωσης άρχισε να υποχωρεί. Η αποτυχία της θεραπείας,¹ η ιδεολογική στήριξη του μοντέλου με όρους ατομικής παθολογίας και ανεπάρκειας της προσωπικότητας, η αντίθεση του μοντέλου στο δικαίωμα, στη διαφορά² αποτελούν τα κύρια σημεία άσκησης κριτικής στο μοντέλο αυτό.

Ο σκοπός της επανένταξης (réinsertion) σηματοδότησε κυρίως την αντεγκληματική πολιτική της Β. Αμερικής στη δεκαετία του 70, όταν αρχίζει πλέον ν'αμφισβητείται η αναμορφωτική σωφρονιστική μεταχείριση. Αναζητείται μια σειρά εξωίδρυματικών θεσμών που μπορούν να πετύχουν καλλίτερα αποτελέσματα από την φυλακή· δίνεται δηλαδή ιδιαίτερη έμφαση σε μια σειρά μέτρων εξωίδρυματικής μεταχείρισης, όπως χρηματική ποινή, δοκιμασία, αναστολή εκτέλεσης ποινής, εργασία για κοινωνωφείς σκοπούς, αποζημίωση θύματος, ως κύρια ποινή κ.λ.π.

Ένα πρότυπο επιβολής υπέρμετρα αυστηρών ποινών καλλιεργήθηκε με σκοπό την αποτροπή των επιδόξεων δραστών.

Το μοντέλο αυτό είναι βέβαια τρωτό σε θέματα τόσο ηθικής όσο και αποτελεσματικότητας. Δεν θα πρέπει να εκθέτουμε άτομα που είχαν την "ατυχία" να περάσουν όλα τα φίλτρα του ποινικού συστήματος³ - σ'ένα μεγαλύτερο βαθμό τιμωρίας, με σκοπό ν'αποτρέψουμε τους υπολοίπους από τη διάπραξη ομοίων πράξεων. Αν σκοπός των υπέρμετρα αυστηρών ποινών είναι η γενική πρόληψη, πάλι δημιουργούνται προβλήματα στην επίτευξη αυτού του σκοπού, αν δούμε τη γενική πρόληψη ως ένα "μήνυμα". Με βάση αυτή την οπτική, τίθεται το ερώτημα πώς γίνεται η μεταφορά αυτού του μηνύματος, σε ποιούς τελικά φτάνει αυτό το μήνυμα, είναι δηλαδή μια συζήτηση ανάμεσα στην εξωτερική πραγματικότητα, στα σύμβολα και στην ερμηνεία τους.

Η νεοκλασική αντίληψη (justice model, just desert)⁴ εμφανίστηκε πριν από το τέλος της δεκαετίας του 80 ως αντίδραση κυρίως στο θεραπευτικό μοντέλο. Κυρίαρχο στοιχείο στο πρότυπο δικαιοσύνης είναι η αναλογία της βαρύτητας της ποινής σε σχέση με τη σοβαρότητα της πράξης και η αναγνώριση της ευθύνης του δράστη, η δε αναμόρφωση, η κοινωνική επανένταξη και η γενικό-προληπτική σκοπιμότητα δεν έχουν θέση κατά την απονομή της δικαιοσύνης.

Κυρίαρχο λοιπόν στοιχείο στο μοντέλο αυτό είναι η επάξια ποινή, η ανάλογη ανταπόδοση, η ύπαρξη λοιπόν ενός "Neo-rétributivisme modéré"⁵.

Η επιλεκτική εξουδετέρωση (selective incapacitation) καλλιεργήθηκε κατά τη δεκαετία του 80. Σε αντίθεση με το "just desert", η επιλεκτική εξουδετέρωση είναι το ωφελμιστικό μοντέλο που στοχεύει να εξουδετερώσει τους επικίνδυνους εγκληματίες, ανάλογα με τη συχνότητα τέλεσης εγκλημάτων και σε σχέση με τη συνολική εγκληματική καριέρα του δράστη, ανεξάρτητα από τη συγκριτική σοβαρότητα του συγκεκριμένου εγκλήματος για το οποίο δικάζεται. Το μοντέλο αυτό στηρίζεται σε μια περισσότερο στατιστική παρά κλινική πρόβλεψη, όπως αυτές των δεκαετιών του 20-50. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επιλεκτική εξουδετέρωση παρουσιάζει η εργασία του Greenwood.⁶ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μοντέλο αυτό καλλιεργήθηκε μέσα σ'ένα χώρο μιας αποκαλούμενης "Conservative criminology" συντηρητικής εγκληματολογίας, που ρίχνει το κύριο βάρος της σε βιοκοινωνικές ερμηνείες της εγκληματικής συμπεριφοράς, στην προδιάθεση και σε ιδιοσυστασίες ορισμένων ατόμων (Constitutional factors).⁷

Η επιλεκτική εξουδετέρωση είναι μια αντανάκλαση του μετριοφρονήματος στον χώρο της εγκληματολογίας. (Η μεταμοντέρνα εγκληματολογική σκέψη αποστασιοποιείται από την ανθρωπιστική βάση).

Η επιλεκτική εξουδετέρωση δεν αποτελεί τίποτε άλλο παρά μια σοφιστική μείξη, ένα "remake", άλλων θεωριών της μοντέρνας εγκληματολογίας του 19ου αιώνα. Το σημείο που επικρατεί είναι το οικονομικό - μείωση εξόδων για το σωφρονιστικό σύστημα - ενώ το στοιχείο του RE - τίθε-

ται στην γωνία. Οι μεταμοντέρνες λοιπόν αυτές ιδέες συναντώνται στο σημείο αυτό με τις νεομαρξιστικές αντιλήψεις, που από μια άλλη σκοπιά κατηγορούν τη βελτιωτική φιλοσοφία, το αναμορφωτικό ιδεώδες.

Η ανάπτυξη μιας νέας σειράς ποινών, όπως η κατ'οίκον φυλάκιση, με ή χωρίς ηλεκτρονική παρακολούθηση, ή η κατ'οίκον κράτηση περιλαμβανόμενη σ'ένα πρόγραμμα εντατικής δοκιμασίας (IPS), μας προκαλεί να εξετάσουμε, όσο μπορούμε πιό προσεκτικά, τη νέα αυτή κατάσταση των αποκαλούμένων "ενδιαμέσων ποινών" *"peines intermédiaires"*.

Οι ποινές αυτές εκτελούνται μέσα στον χώρο της κοινότητας, η κοινότητα όμως, όπως θα δούμε στην ανάλυση μας, μπορεί στην προκειμένη περίπτωση ν'αποκτήσει άλλο νόημα. Οι εξωίδρυματικές εναλλακτικές ποινές δεν αποκλείονται βέβαια από το Πρότυπο Δικαιοσύνης σίγουρα όμως επηρεάζονται αρνητικά. Από την άλλη πλευρά, η έννοια της "εξουδετέρωσης" είναι αντίθετη από τη φύση της στις εξωίδρυματικές ποινές.

Η κατ'οίκον κράτηση με ή χωρίς ηλεκτρονική παρακολούθηση μπορεί, όπως θα δούμε, αν και ποινή στην κοινότητα, να προσεγγίζει τόσο το πρότυπο δικαιοσύνης, όσο και την εξουδετέρωση.

Β) Ο προβληματισμός για τη διεύρυνση του δικτύου, "Net Widening"

Η έννοια του net widening είναι μια έννοια ημιτελής της οποίας ο βασικός προβληματισμός είναι κατά πόσο οι εναλλακτικές ποινές (*peines alternatives*) δίνουν λύση στο πρόβλημα του σωφρονιστικού πληθυσμού, αν δηλαδή αντικαθιστούν πράγματι ποινές φυλάκισης ή απλώς έρχονται να προστεθούν σαν ένα "Add - On" με απώτερο σκοπό ν'αντικαταστήσουν ήδη υπάρχουσες ηπιότερες εναλλακτικές της στερητικής της ελευθερίας ποινές. Στην τελευταία περίπτωση θα πρέπει να μιλάμε για ένα Δούρειο Ίππο ή για το κουτί της Πανδώρας.

Έτσι και στη συγκεκριμένη περίπτωση μας, το ανάλογο ερώτημα που τίθεται είναι, αν η κατ'οίκον φυλάκιση, με ή χωρίς παρακολούθηση, θ'αντικαθιστά στην ουσία ποινή φυλάκισης και όχι μιά απλή δοκιμασία (PROBATION) ή μια εργασία για κοινωφελή σκοπό (Travail pour l'intérêt collectif).

Ο S. Cohen⁸ αναφέρεται σε έννοιες όπως "ευρύτερων, πυκνοτέρων και διαφορετικών δικτύων κοινοτικού ελέγχου", "wider, denser and different nets" που λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης.

Για τους καταργητικούς, "abolitionists", οι εναλλακτικές παρεμβάσεις του ποινικού συστήματος δεν αντικαθιστούν τη στερητική της ελευθερίας ποινή, οι εναλλακτικές δε αυτές λύσεις μπορούν να παρομοιαστούν με μια εικόνα, όπου ο μεγάλος ψαράς που είναι το ποινικό σύστημα, δεν κάνει τίποτε άλλο από το ν'αγοράζει δίχτυα. Ο big brother του Orwell αποτελεί τον εφιάλτη των abolitionists.⁹

Ο πληθυσμός της φυλακής μπορεί να μένει σταθερός (θεωρία του

Blumstein για την ομοιοστατική της φυλακής)¹⁰, ενώ οι νέες ποινές μπορεί να επιβάλλονται σε άτομα, στα οποία σύμφωνα με την προηγούμενη κατάσταση θα επιβάλλονταν κάποια ελαφρότερη από τις ήδη υπάρχουσες ποινές.

Την αντίθεση τους στις εναλλακτικές λύσεις εκφράζουν και οι νεο-μαρξιστές αφού, σύμφωνα με τις σκέψεις τους όλες αυτές οι "κατασκευές" αποσκοπούν σε αλλοτρίωση και αποτελούν συνεισφορά στην ενίσχυση ενός συστήματος κατασταλτικού και αυταρχικού.

Η απαισιοδοξία που ξεκίνησε από τις εργασίες της Martison ότι τίποτε δεν λειτουργεί, γρήγορα επεκτάθηκε σε μία ευρύτερη απαισιοδοξία, από τους κριτικούς εγκληματολόγους, για την ευρύτερη λειτουργία του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Οι αριστεροί ρεαλιστές (Left Realists), (Radical Realists) ξαναζωντανεύουν τη συζήτηση, τονίζοντας ότι η φυλάκιση πρέπει να χρησιμοποιείται, όταν κανένα άλλο πιά εναλλακτικό μέσο δεν είναι διαθέσιμο, οι εναλλακτικές όμως ποινές θα πρέπει να είναι τέτοιες, ώστε να μπορούν να περιέχουν μια ρεαλιστική εναλλακτική λύση στην ποινή της φυλάκισης.¹¹ Η θέση αυτή μας φέρνει πιο κοντά στην εξεταζόμενη προβληματική μας των ενδιάμεσων ποινών (*peines intermédiaires*, middle range sanctions), θέση η οποία, μπορούμε να πούμε ότι εντάσσεται στην ημερήσια διάταξη των αριστερών ρεαλιστών, μαζί με την έννοια της "réintégration".

Η προσέγγιση μας, λοιπόν, στην εξέταση τέτοιων προβλημάτων, όπως εναλλακτικών ποινών, εννοιών σχετικών, όπως "net widening", πρέπει να είναι αναλυτική. Για παράδειγμα η M.MC Mahon¹² θέτει συγκεκριμένα ερωτήματα όπως: "Γιατί να βλέπουμε την αύξηση των ποινών φυλάκισης ως μια αρνητική συνέπεια των ποινών στην κοινότητα και να μην θεωρούμε την αύξηση αυτή ως επίδραση των προσανατολισμών και των χαρακτηριστικών του προτύπου δικαιοσύνης."

Ο S.Cohen προτείνει μια διαφορετική πρισματική όψη προσέγγισης, πειραματική και επαγωγική. Ο Mathews¹³ θεωρεί πως η θέση "διασκορπισμού της τιμωρίας" υποφέρει από τρεις έννοιες, τις οποίες θα πρέπει να δούμε ιδιαίτερα κριτικά και προσεκτικά, αν θέλουμε να έχουμε σωστές εκτιμήσεις: οι έννοιες αυτές είναι: "globalism-empirism-impossibilism".

Γ) Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο σωφρονιστικό σύστημα

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα μπορεί ν'αναλυθεί σε τρία γενικότερα επίπεδα: Το πρώτο είναι σχετικό με τη μορφή εργασίας στη φυλακή. Σ'αυτό το επίπεδο οι φυλακισμένοι εργάζονται για μίαν ιδιωτική επιχείρηση έξω από τη φυλακή ή μπορεί να εργάζονται για την επιχείρηση αυτή μέσα στην φυλακή. Σχετικό είναι το παράδειγμα των γυναικείων φυλακών της Αριζόνα, όπου τριάντα περίπου κρατούμενες λειτουργούν το τερματικό κράτησης θέσεων για λογαριασμό μιας αλυσίδας ξενοδοχείων

που ανήκουν στην ίδια επιχείρηση. Σ' αυτό το επίπεδο είναι επίσης δυνατή η εγκατάσταση μιας μονάδας παραγωγής μέσα στο χώρο της φυλακής, όπου και ο έλεγχος της εργασίας των κρατουμένων μέσα σ' αυτό το χώρο γίνεται από τους υπευθύνους της επιχείρησης.

Δεύτερο επίπεδο συμμετοχής είναι η ανάληψη κατασκευής φυλακών. Μεγάλες εταιρείες αμερικανικές, όπως πχ. F. Hutton, Merrill, κ.λ.π. αναλαμβάνει να ενοικιάσει το σωφρονιστικό κατάστημα για μια χρονική περίοδο και μετά τη λήξη του συμβολαίου το κράτος γίνεται ιδιοκτήτης του καταστήματος, στο οποίο ήταν για την καθορισμένη χρονική περίοδο μισθωτής. Αυτή η δραστηριότητα αναπτύσσεται τον τελευταίο καιρό στην Αμερική, όπου οι εταιρείες αυτές ήδη αποτελούν ένα ισχυρό λόμπι, το οποίο μπορεί να επηρεάσει τις ποινικές πολιτικές. (Απλά αρκεί να σκεφθούμε ότι θα υπάρχουν χώροι οι οποίοι έτσι ή αλλιώς θα πρέπει να γεμίσουν!...)

Σ' ένα άλλο επίπεδο έχουμε την παροχή ιδιωτικών υπηρεσιών στις φυλακές.¹³ π.χ. ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, διατροφή κ.λ.π.

Πιο σπάνια μπορούμε να φθάσουμε μέχρι το σημείο της πλήρους διοίκησης και ελέγχου του σωφρονιστικού καταστήματος από τον ιδιωτικό τομέα. Μέχρι σήμερα στην Αμερική τέτοια σωφρονιστικά καταστήματα λειτουργούν για ανηλίκους, ενώ αντίθετα για ενήλικους υπάρχουν τέτοια σωφρονιστικά καταστήματα μόνο για αλλοδαπούς που εισήλθαν λαθραία.

Ο ιδιωτικός τομέας (εμπορικός ή μη) μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση των νέων αυτών ποινών - κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική παρακολούθηση - στο μέτρο που τα ήδη υπάρχοντα όργανα ελέγχου εξωιδρυματικών ποινών, όπως πχ επιμελητές δοκιμασίας (probation officers), αντιδρούν στην ανάθεση νέων καθηκόντων. Σ' ένα δεύτερο βαθμό η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα συνεισφέρει στην δημιουργία μιας έννοιας διακλάδωσης, "bifurcation"¹⁴, στα σωφρονιστικά ιδρύματα, γεγονός που επηρεάζει βέβαια και την έννοια του net widening, όπως θα εξηγήσουμε και στη συνέχεια.

Οι επιμελητές δοκιμασίας δεν βλέπουν θετικά τις νέες αυτές ποινές με ηλεκτρονική παρακολούθηση. Ο ρόλος τους βασίζονταν μέχρι σήμερα στην προσωπική επαφή (case work) και στη μορφή της βοήθειας (aide, assistance). Τώρα διαμορφώνεται μια νέα εικόνα, αυτή του αστυνόμου, του χειριστή του κεντρικού υπολογιστή. Οι αντιστάσεις στα νέα αυτά μέτρα, θα πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται ως παράμετρος σε κάθε μελλοντική εκτίμηση των προγραμμάτων αυτών. Σε ορισμένα προγράμματα, όπως πχ. της Μασσαχουσέτης¹⁵, ειδικά σεμινάρια προσπάθησαν ν' αλλάξουν τη στάση των επιμελητών. Στην Αγγλία, το εθνικό όργανο δοκιμασίας η "National Association of Probation" αντέδρασε στην ανάθεση των νέων αυτών καθηκόντων και η κυβέρνηση απάντησε δυναμικά ότι θα καταφύγει στον ιδιωτικό τομέα, δημιουργώντας έτσι καινούργιες υπηρεσίες που θα βρίσκονται σε επαφή με την υπηρεσία δοκιμασίας (Probation Office)¹⁶.

Φιλοδοξία των Ball-Lilly¹⁷ είναι η επιτήρηση αυτών των προγραμμάτων

να ανατεθεί σε εθελοντές. Αυτό θ'αποτελεί ένα βήμα συμφιλίωσης της κοινότητας με τον παραβάτη και αύξηση της συμμετοχής του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική.¹⁸ Η θεωρητική αυτή εσωκεντρική προοπτική της πρότασης, συνδυάζεται παράλληλα και με τον πρακτικό σκοπό της ελάττωσης του βάρους εργασίας από τους επιμελητές δοκιμασίας. Παραμένει, όμως, ο κίνδυνος ν'ανατεθούν τα προγράμματα αυτά σε ιδιωτικούς φορείς, σε όργανα κερδοσκοπικά (*À - but Lucratif*) που θα εμφανίζουν στοιχεία μεγαλύτερου βαθμού κρατικής επιρροής και επομένως υπάρχει ο κίνδυνος του παραγκωνισμού ή της υποταγής του εθελοντικού τομέα σε κρατικές προδιαγραφές.

Ο ιδιωτικός τομέας ενδέχεται λοιπόν να σχολείται μόνο με τους μικροπαραβάτες που θα αποτελούν το *soft end* του συστήματος: θα υπάρχουν λοιπόν δύο συγκοινωνούνται δοχεία, ο δημόσιος τομέας και ο ιδιωτικός, όπου θα υπάρχει μία διαρκής κυκλοφορία της "πελατείας". Πρόσφατη σχετική έρευνα¹⁹ έδειξε ότι στην Αγγλία, όπου η υπηρεσία της δοκιμασίας ελέγχει το βοηθητικό προσωπικό που επιβλέπει την εργασία για κοινωφελή σκοπό, η εργασία αυτή επιβλήθηκε σε άτομα με ήδη προηγούμενες καταδίκες. Αντίθετα στον Καναδά και συγκεκριμένα στο Οντάριο όπου η επιτήρηση, ο έλεγχος της εργασίας για κοινωφελή σκοπό βρίσκεται αποκλειστικά στα χέρια των εθελοντών, η εργασία για κοινωφελή σκοπό επιβάλλεται μόνο σε πρωτόπαιρους, (*Shallow end Offenders*).

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα εμφανίζεται, όχι τόσο με την έννοια ιδιωτικοποίησης ("*Privatisation*"), αλλά περισσότερο με την έννοια δημοσιοποίησης ("*Publicisation*"²⁰). Η έννοια της "ιδιωτικοποίησης" προωθείται από το κράτος που επιθυμεί να δείξει και ένα προοδευτικό πρόσωπο. "Δημοσιοποίηση" είναι η υπογραφή σε ένα δεύτερο επίπεδο συμβολαίων ανάμεσα στο κράτος και στον ιδιωτικό τομέα. Η υπογραφή ολοένα και περισσότερων συμβολαίων στηρίζεται στη δημοσιότητα και στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επιτυχία στην εκπλήρωση των προγραμμάτων. Για να επιτευχθούν λοιπόν αυτά τα θετικά αποτελέσματα, ο ιδιωτικός τομέας ενδιαφέρεται για προγράμματα που αφορούν πρωτόπαιρους εγκληματίες. Τα προγράμματα αυτά δεν εμφανίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ασφαλείας και παρουσιάζουν σημαντικό βαθμό ευελιξίας και διακριτικής ευχέρειας στις παρατηρούμενες εκτροπές, στρατηγικές δηλαδή που θα δίνουν προς τα έξω μια όσο το δυνατόν καλλίτερη εικόνα επιτυχίας. Μέσα σ'αυτή λοιπόν την λογική ο ιδιωτικός τομέας μπορεί να συμβάλλει στη διεύρυνση του δικτύου.

Δ) . Έννοια, διακρίσεις της κατ' οίκον φυλάκισης με ή χωρίς ηλεκτρονική παρακολούθηση

Ο G.Marx²¹ σε ένα σχετικά πρόσφατο άρθρο του αναφέρεται στην ιλιγγώδη ανάπτυξη της ηλεκτρονικής και της τεχνολογίας. Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων για τον έλεγχο μιας φυλακής υψηλής ασφαλείας,

(À Sécurité Maximale), επεκτείνεται και σε ολόκληρη την κοινωνία. Αναφερόμαστε λοιπόν σε μια κοινωνία υψίστης ασφαλείας, όπου ο ηλεκτρονικός έλεγχος δεισδύει σαν ένα λείζερ και απορροφά σαν σφουγγάρι. Βρισκόμαστε σε μια κοινωνία όπου όλοι μας, ελεγχόμαστε από κάμερες και κλειστά κυκλώματα.

Κατ' αρχάς, θα πρέπει ν'αναφέρουμε ότι δεν είναι απαραίτητο να συνδυάζουμε την κατ'οίκον φυλάκιση με την ηλεκτρονική παρακολούθηση. Τα πρώτα προγράμματα αναφέρονται μόνο σε κατ'οίκον φυλάκιση και η ηλεκτρονική παρακολούθηση προστέθηκε αργότερα. Θα δούμε πιο κάτω ότι μπορούμε, να έχουμε προγράμματα μόνο ηλεκτρονικής παρακολούθησης.

Για την κατ'οίκον φυλάκιση χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι πού όμως δεν είναι όλοι συνώνυμοι κι έτσι υπάρχουν κίνδυνοι σύγχυσης. Χρησιμοποιούνται λοιπόν όροι όπως: Home Incarceration, Home Detention, Home Confinement, Domicile Restriction, House Arrest, Home Arrest. Τέτοιες ποινές βέβαια χρησιμοποιούνται για πολιτικούς λόγους σε απολυταρχικά καθεστώτα.

Η τυπολογία που προτείνεται από τους Ball-Lilly²² διακρίνεται στα εξής τρία επίπεδα: α) Home Confinement: είναι ένα είδος εγκλεισμού ελαφράς μορφής, κατά το οποίο ο υποβληθείς είναι αναγκασμένος να μείνει στο σπίτι του μόνο μερικές ώρες και πιά συγκεκριμένα τη νύχτα. β) Home Detention: εδώ οι όροι είναι πιά αυστηροί, αφού ο παραβάτης δεν μπορεί να εγκαταλείψει το σπίτι του παρά μόνο για καθορισμένες ώρες, για να πάει π.χ. στην δουλειά του ή για κάποια θεραπεία ή γι'άλλο σπουδαίο λόγο. Η πιά αυστηρή βαθμίδα είναι η τρίτη, η λεγόμενη Home Incarceration, όπου το άτομο μόνο κατ'εξαιρεση εγκαταλείπει το σπίτι.

Οι πρώτες μορφές Home Detention εμφανίστηκαν στην Αμερική από το 1971 στο Σαϊντ-Λούις και άνησαν κυρίως από το 1977 σε άλλες περιοχές, όπως: Ουάσιγκτων, Βαλτιμόρη, Καλιφόρνια, Αλαμπάμα, Φλώριδα κ.λ.π., αφορούσαν δε ποινές για ανηλίκους. Στην Αγγλία ποινές όπως το "Curfew" ("απαγόρευση κυκλοφορίας") μπορεί να εφαρμοστούν σύμφωνα με την "Criminal Justice Act" (1982), αλλά η συζήτηση είναι αρκετά έντονη και για την παράλληλη ηλεκτρονική επίβλεψη. Βλέπουμε λοιπόν ότι σε πρώτη φάση τα προγράμματα αυτά αναφέρονταν σε ανηλίκους, από το 1985 όμως αρχίζει η επεξεργασία για τους ενήλικους και στη συνέχεια πολλαπλασιάζονται με γεωμετρική πρόοδο (21 τέτοια προγράμματα το 1987, και 33 το 1988). Αργότερα αρχίζει η επεξεργασία προγραμμάτων που συνδυάζονται με ηλεκτρονική επιτήρηση, όπως τα προγράμματα της Φλώριδας και του Κεντάκυ²³.

Οι πρώτες σκέψεις εφαρμογής ηλεκτρονικής επιτήρησης ξεκίνησαν από τον γιατρό R. Schwirgeble που κατασκεύασε ένα μικρό πομπό, ο οποίος τοποθετήθηκε σε υποτρόπους που είχαν ήδη εκτίσει οκτώ χρόνια φυλακής. Η προσπάθεια απέτυχε και ξαναεπιχειρείται μια νέα προσπάθεια το 1983 του δικαστή J. Love. Ο δικαστής αυτός επηρεασμένος από

τον Spiderman, ζήτησε από τον M. Goos να του κατασκευάσει ένα ηλεκτρονικό βραχιόλι που τελικά τοποθετήθηκε για τον έλεγχο ατόμων, που είχαν καταδικαστεί σε ποινές φυλάκισης, λόγω οδήγησης σε κατάσταση μέθης. Η επιτυχία αυτού του προγράμματος ήταν ο κινητήριος μοχλός για την επέκταση προγραμμάτων ηλεκτρονικής επιτήρησης.

Θα δούμε αμέσως πιο κάτω ότι μπορούμε να έχουμε τρεις μορφές ηλεκτρονικής επιτήρησης:

1) Η ενεργητική επιτήρηση "active" στην κατ'οίκον φυλάκιση γίνεται μέσω ενός πομπού, που είναι εμφυτευμένος στον αστράγαλο του παραβάτη και εκπέμπει σε μίαν ακτίνα περίπου 60 μέτρων, ενώ ένας δέκτης που υπάρχει δίπλα στο τηλέφωνο, λαμβάνει το σήμα και το μεταφέρει μέσω της τηλεφωνικής γραμμής στον κεντρικό υπολογιστή. 2) Η παθητική επιτήρηση "passive" στηρίζεται πάλι σε ύπαρξη ενός τηλεφώνου. Ο κεντρικός υπολογιστής είναι προγραμματισμένος μ'ένα σύστημα "random" να τηλεφωνεί τυχαίες ώρες και οι πληροφορίες γράφονται σε μια κασέτα και κατόπιν γίνεται έλεγχος με ένα εξακριβωτή φωνής για να διαπιστωθεί, αν τηρούνται οι όροι επιτήρησης²⁴ 3) Η ανιχνευτική "tracking" αναφέρεται σ'έναν πομπό που βρίσκεται στο λαιμό ή κάτω από τα ρούχα και ο οποίος εκπέμπει συνέχεια σήματα, όσο ο υποβληθείς στο μέτρο βρίσκεται έξω από το σπίτι του, αλλά σε μια καθορισμένη επιτρεπόμενη περιμετρική ζώνη (cellular cells). Τα σήματα αυτά φθάνουν σ'ένα υποδοχέα πχ. στο αυτοκίνητο του επιτηρητή, που βρίσκεται στη περιοχή ο οποίος κατ'αυτό τον τρόπο μπορεί να ελέγχει ανά πάσα στιγμή, αν το άτομο βρίσκεται μέσα ή όχι στην ζώνη ελέγχου. Η εφαρμογή της τρίτης προαναφερόμενης μορφής ηλεκτρονικής επιτήρησης συζητείται πολύ στην Αγγλία.²⁵

Ε) Εκτίμηση προβλημάτων και κινδύνων

Η προβληματική της ηλεκτρονικής παρακολούθησης και η εισαγωγή της στο σωφρονιστικό πεδίο αποτέλεσε το θέμα συζήτησης στο IX Διεθνές Συνέδριο Εγκληματολογίας στη Βιέννη (1983)²⁶ στο X Διεθνές Συνέδριο Εγκληματολογίας στο Αμβούργο (1988)²⁷ και στο IX Διεθνές Συνέδριο Ποινικού Δικαίου στη Βιέννη (1989).²⁸

Ε 1) Σε ποια στάδια εφαρμόζεται:

Η κατ'οίκον κράτηση με ηλεκτρονική παρακολούθηση φιλοδοξεί να εφαρμοστεί σε όλα τα στάδια: στη θέση της προσωρινής κράτησης (front end strategy), στη θέση της ποινής της φυλάκισης και στην πιο γρήγορη απόλυση υπό όρο (release) ως (back end strategy).

Σε κράτη, όπου δεν υπάρχουν εναλλακτικά μέτρα στην προσωρινή κράτηση και η επιλογή γίνεται ανάμεσα σε εγγύηση-φυλακή: "Bail-Jail", υπάρχει έντονη συζήτηση για τη χρήση του μέτρου της κατ'οίκον κράτησης με ηλεκτρονική παρακολούθηση. Έτσι ξεκίνησε πειραματικά ένα πρόγραμμα στην Αμερική (Pretrial Services of Lack Country Illinois). Οι

υπηρεσίες αυτές επεμβαίνουν μόνο όταν ο κατηγορούμενος δεν έχει να πληρώσει τη χρηματική εγγύηση, οπότε οδηγείται στη φυλακή. Η υπηρεσία λοιπόν αυτή, προτείνει την ανάληψη της επίβλεψης του ατόμου αυτού σε κατ'οίκον κράτηση. Τα προγράμματα αυτά ξεκίνησαν σ'αυτή τη βάση το 1986 και αργότερα προστέθηκε και η ηλεκτρονική επιτήρηση, ως βοηθητικό μέσο της επίβλεψης. Οι επιμελητές που αναλαμβάνουν τα προγράμματα εξακολουθούν να διατηρούν την επαφή με τους κατηγορουμένους, λύνοντας διάφορα ατομικά τους προβλήματα και εκφράζοντας έτσι μια γενικότερη φιλοσοφία, ότι η ένταση του κοινοτικού ελέγχου κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις δεν μειώνει τον ανθρώπινο παράγοντα.

Όπως υποστηρίζεται²⁹, το πρόγραμμα παρουσιάζει αρκετά σημαντικό ποσοστό επιτυχίας. Η εκτίμηση αυτού του προγράμματος υπολογίσθηκε με βάση τις τεχνικές παραβάσεις, τις νέες συλλήψεις για νέα αδικήματα και την μη εμφάνιση στο ακροατήριο. Παραβιάσεις του προγράμματος υπήρχαν μόνο στο επίπεδο των τεχνικών παραβάσεων, ενώ στους άλλους πόλους τα αποτελέσματα ήταν αρκετά ικανοποιητικά, ακόμα και για άτομα που αντιμετώπιζαν κατηγορίες για σοβαρά αδικήματα.

Προγράμματα απόλυσης υπό όρο με ηλεκτρονική παρακολούθηση (post-Trials), εφαρμόζονται κυρίως στην Οκλαχόμα.³⁰

Σε επίπεδο επιβολής ποινών το μέγιστο πρόβλημα είναι κατά πόσο η νέα αυτή ποινή θα αντικαταστήσει την ποινή έκτισης φυλάκισης σε κάποιες περιπτώσεις ή αντίθετα θα επιβληθεί στη θέση μιας π.χ. απλής δοκιμασίας, οπότε υπάρχει ο κίνδυνος, όπως επισημαίνει ο Landreville,³¹ για αύξηση της αυστηρότητας των ποινών. Χρειάζεται λοιπόν οριοθέτηση του προφίλ της νέας αυτής ποινής, ώστε να δοθεί το ακριβές στίγμα της ανάμεσα σε ποινές, όπως η φυλακή, η χρηματική ποινή, η δοκιμασία ή η εργασία για κοινωφελή σκοπό. Θα πρέπει, σε χώρες όπου εφαρμόζεται, να γίνουν μελέτες που θα δείχνουν πόσο η χρήση αυτής της μεταβλητής, δηλ. της κατ'οίκον φυλάκισης με ηλεκτρονική παρακολούθηση, επηρεάζει θετικά ή αρνητικά κάθε μία ξεχωριστά από τις άλλες εναλλακτικές ποινές, όπως χρηματική ποινή, εργασία για κοινωφελή σκοπό.

Είναι αλήθεια ότι σήμερα στην Αμερική ή κατ'οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική παρακολούθηση αποτελεί τη νέα γενιά των εναλλακτικών της δοκιμασίας ("probation alternatives").³² Τα προγράμματα αυτά της εντατικής δοκιμασίας (intensive probation) αν τελικά επιβληθούν όχι στη θέση της απλής δοκιμασίας, αλλά ως εναλλακτική λύση σε ποινές φυλάκισης, θα μπορούν να έχουν θετικά αποτελέσματα, αφού θα αποφεύγονται οι ζημιογόνες επιδράσεις του χώρου της φυλακής. Τέτοια προγράμματα εφαρμόζονται στην Βιρτζίνια, στο Όρεγκον, στη Φλώριδα, στην Καλιφόρνια. Υπάρχουν άλλα προγράμματα εντατικής δοκιμασίας όπου δεν υπάρχει ηλεκτρονική παρακολούθηση, απλά στο κανονικό πρόγραμμα δοκιμασίας τίθενται κάποιες υποχρεώσεις τόπου πχ. "curfew" όπου οι συμμετέχοντες μένουν στα σπίτια τους τις βραδυνές ώρες και κάποια

Σαββατοκύριακα. Τέτοια προγράμματα εφαρμόζονται στη Νέα Υόρκη, στο Τέξας, στη Τζώρτζια, στο Ιλλινόις. Σε μερικές περιπτώσεις υπάρχει η σκέψη ο δικαστής να επιβάλλει συγχρόνως μια γκάμα ποινών, όπως κατ'οίκον κράτηση με ή χωρίς ηλεκτρονική παρακολούθηση, ορισμένες ώρες εργασίας για κοινωνική σκοπό, αποζημίωση του θύματος. Αυτές οι προτάσεις μπορεί να αποβούν θετικές και να δημιουργήσουν μιάν ισχυρή εναλλακτική πρόταση φθοράς σε αρκετές περιπτώσεις του θεσμού της φυλακής.

Ε 2) Ζητήματα κόστους:

Το ερώτημα του κόστους αυτών των νέων ποινών είναι βασικό, γίνεται δε ακόμα πιο βασικό, αν αναλογιστούμε ότι το "Rand Corporation" αναζητεί λύσεις για το σφραγιστικό υπερπληθυσμό, σε επίπεδο οικονομικών αναλύσεων.

Αναφέρεται ότι το ετήσιο κόστος για ένα άτομο που εκτίει ποινή κατ'οίκον με ηλεκτρονική παρακολούθηση κυμαίνεται ανάμεσα σε 2.000 με 8.000 δολάρια, ενώ η φυλάκιση ή η θέση στο κτίσιμο μιας νέας φυλακής για το ίδιο χρονικό διάστημα έκτισης ποινής σημαίνει 10.500 δολάρια στη πρώτη περίπτωση και 50.000 δολάρια στη δεύτερη.

Υποστηρίζεται, επίσης, ότι τα έξοδα μερικές φορές μειώνονται γιατί το άτομο που υποβάλλεται σε μια τέτοια ποινή, μπορεί να διατηρήσει και την εργασία του και ν'αναλάβει τμήμα των εξόδων του. Στην περίπτωση λοιπόν που οι νέες αυτές ποινές αντικαθιστούν μια ποινή φυλάκισης και όχι βέβαια μια απλή δοκιμασία, μπορεί να υπάρξει εξοικονόμηση δαπανών. Πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι μερικά προγράμματα, όπως αυτό της Contra-Costa στην Καλιφόρνια, σταμάτησαν μετά από ένα χρόνο λειτουργίας, γιατί κρίθηκαν πιο ασύμφορα και δαπανηρά σε σχέση με την φυλακή.

Το κόστος μπορεί ν'αυξηθεί σε περίπτωση που η αποτυχία αυτών των μέτρων - π.χ. ένα νέο αδίκημα, μια τεχνική παράβαση - επιφέρει τη διακοπή και την επιβολή της ποινής της φυλάκισης. Στην περίπτωση αποτυχίας θα πρέπει να ζητηθούν λύσεις σε άλλα εναλλακτικά της φυλάκισης μέτρα και όχι απευθείας στην φυλακή. Με τον τρόπο αυτό θα γίνει ένα βήμα, ώστε να θεωρηθούν οι εναλλακτικές εξωιδρυματικές ποινές στην κοινότητα αυτοδύναμες, να ξεφύγουμε από την τεχνική διάκριση *carceral* - *non carceral*, όπου όλες οι εξωιδρυματικές ποινές θα λειτουργούν ως αντίβαρο στη φυλάκιση. Η δαμόκλειος λοιπόν σπάθη της άμεσης φυλάκισης σε περίπτωση παράβασης όρων της κατ'οίκον φυλάκισης με - ή - χωρίς ηλεκτρονική παρακολούθηση δεν κάνει τίποτε άλλο βέβαια από το να συνεισφέρει στη νομιμοποίηση της φυλακής.

Τα τεχνικά μέσα εξ' άλλου που θα χρησιμοποιούνται βραχιόλια, πομποί, κ.λ.π. θα πρέπει να είναι αξιόπιστα και βέβαια όσο καλύτερης ποιότητας θα είναι, τόσο και το κόστος τους θα αυξάνεται. Η ύπαρξη καλής ποιότητας με την όσο το δυνατόν ελαχιστοποίηση των λαθών είναι απαραίτητη, αφού τα τεχνικά λάθη θα λειτουργούν σε βάρος του ατόμου, θα

υπάρχει, δηλαδή ένα τεκμήριο σε βάρος του, αφού θα πρέπει να αποδείξει την ύπαρξη του τεχνικού λάθους σε μια νομιζόμενη παράβαση, όπως π.χ. ότι βρισκόταν στο σπίτι, τηρώντας το πρόγραμμα, αλλά ο πομπός δεν εξέπεμψε σήματα.

Ε 3) Κίνδυνοι για προσβολές ατομικών ελευθεριών:

Υπάρχουν κίνδυνοι και για τις ατομικές ελευθερίες. Ένας μικροπομπός, εμφυτευμένος σε κάποιο σημείο του σώματος, μπορεί να εκπέμπει όχι μόνο σήματα ότι βρίσκεται μέσα στην περιμετρική ζώνη ελέγχου, αλλά θα μπορεί να στέλνει και ειδικά σήματα σε περίπτωση που υπάρξει αυξημένο ποσοστό αδρεναλίνης, π.χ. ένας σεξουαλικός ερεθισμός. Πολλές αρχές ηθικής και νομικής προστασίας πέφτουν σε αχρηστία μέσα σ'ένα κλίμα ανασφαλείας, εδώ οι ατομικές ελευθερίες των ατόμων αυτών βρίσκονται σε ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο καταστρατήγησης και σε ένα υποτιθέμενο αγώνα προφύλαξης από τους "εγκληματίες". Ακόμα και οι αυτόματες διαδικασίες, όπως η προαναφερόμενη, έχουν οπωσδήποτε μία ηθική ευθύνη.

Οι παρατηρήσεις μας μέχρι σήμερα αναφέρονταν στον κίνδυνο καταστρατήγησης των ατομικών δικαιωμάτων των κρατουμένων στις φυλακές. Οι επεμβάσεις στην προσωπικότητα και οι περιορισμοί σε οποιοδήποτε μοντέλο σωφρονιστικής μεταχείρισης θα ενυπάρχουν, γιατί στην ιδανική περίπτωση ολοσχερούς εξάλειψής τους, η "φυλακή" δεν θα είναι πλέον φυλακή.

Είναι όμως φανερό ότι οι εξωίδρυματικές ποινές μπορούν να έχουν ένα υψηλό βαθμό προσβολής βασικών ατομικών δικαιωμάτων.

Η ηλεκτρονική παρακολούθηση λοιπόν μπορεί κι'αυτή με τη σειρά της να δημιουργήσει μια σειρά προβλημάτων. Αυτό τονίστηκε ιδιαίτερα στο 7ο Διεθνές Συνέδριο για την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που έγινε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης (1990).³³

Η International Penal and Penitentiary Foundation, το 1989 δημοσίευσε τους "Standard Minimum Rules" για "Non Custodial Sanctions", αν και δεν υπάρχουν στους κανόνες αυτούς ειδικές συγκεκριμένες αναφορές στο θέμα της κατ'οίκον φυλάκισης με ηλεκτρονική παρακολούθηση, σίγουρα η χρήση της τεχνολογίας στις εξωίδρυματικές ποινές δημιουργεί προβλήματα συμβατότητας με τους ανωτέρω κανόνες.³⁴

Η δημιουργία προβλημάτων οφείλεται όχι μόνο στη χρήση της τεχνολογίας των ηλεκτρονικών μέσων, αλλά και στον ανθρώπινο παράγοντα. Ο μηχανισμός για τον έλεγχο των όρων τήρησης της επιβληθείσας ποινής πρέπει να βρει μια λεπτή ισορροπία και, χωρίς βέβαια να πάψει, να είναι αποτελεσματικός, να είναι, κατ' αρχήν διακριτικός. Ένας συνεχής έλεγχος όχι μόνο μειώνει το άτομο απέναντι στα υπόλοιπα μέλη της οικογενείας του, αλλά δημιουργεί, βέβαια, και γενικότερα προβλήματα εκνευρισμού για όλο το σπίτι, αφού για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ουσιαστικά όλο το σπίτι βρίσκεται υπό παρακολούθηση.³⁵

Ε 4) Επιτυχία των προγραμμάτων:

Ερωτηματικά υπάρχουν όσον αφορά και το θέμα της υποτροπής. Τα προγράμματα αυτά, κατ' αρχήν, εφαρμόζονται επιλεκτικά και για συγκεκριμένους παραβάτες και τύπους εγκλημάτων. Δεν έχουν εφαρμοστεί π.χ. για εγκλήματα βίας, ενώ αντίθετα εφαρμόζονται σε ευρεία κλίμακα σε μεθυσμένους οδηγούς,³⁶ για μικροκλοπές. Τα προγράμματα αυτά επιβάλλονται, κατ' αρχήν, σε άτομα που παρουσιάζουν κάποιο συγκεκριμένο κοινωνικό-οικονομικό προφίλ (έχουν σπίτι, τηλέφωνο, χρήματα για την κάλυψη των τεχνικών εξόδων) και για αδικήματα που θα ήταν πιθανόν να επιβληθεί κάποιο ηπιότερο μέσο. Αναφέρονται σημαντικά ποσοστά αποτυχίας λόγω υποτροπής, παρ' όλες αυτές τις διαδικασίες επιλογής.³⁷

ΣΤ) Επίμετρο

Το θέμα λοιπόν μένει ανοιχτό. Η εφαρμογή του μέτρου της κατ' οίκον φυλάκισης με ηλεκτρονική παρακολούθηση εγκυμονεί κινδύνους εφόσον θα αποτελεί μια σωφρονιστική πολιτική που διαπνέεται από έννοιες οικονομικές (Económicas), τιμωρητικές (Punitives), και έξουδετερωτικές (Incapacitation), όταν μάλιστα η κοινότητα χρησιμοποιείται μόνο για το σκοπό αυτό.³⁸

Τα πράγματα γίνονται ακόμα χειρότερα, όταν η κατ' οίκον φυλάκιση με ηλεκτρονική παρακολούθηση τίθεται όχι για να μειωθεί ο σωφρονιστικός έγκλειστος πληθυσμός,³⁹ αλλά για να περιληφθούν σε αυτά τα προγράμματα άτομα στα οποία θα επιβαλλόταν μία ηπιότερη ποινή πχ. κοινωνική εργασία.⁴⁰ Ο χαμαιλέων τότε μπορεί ν' αλλάζει χρώματα, γίνεται όμως ολόενα και παχύτερος. Από την άλλη πλευρά, αν τηρηθούν αυστηρά ορισμένες προϋποθέσεις, τα προαναφερόμενα προγράμματα IBS μπορούν να προσφέρουν αρκετά.

Σίγουρα οι έννοιες φυλακή - σπίτι είναι αντιφατικές, σίγουρα δημιουργούν δυσπιστία στο κοινό και στη χειραγώγηση του από τον καθημερινό τύπο. Ίσως ο πολίτης δυσπιστεί, όταν φαντάζεται κάποιον να εκτίει μια ποινή στο πολυτελές διαμέρισμά του, όπου θα δέχεται όποια ώρα θέλει επισκέψεις.

Η αντικατάσταση των καγκέλων της φυλακής με τα κομπιούτερ είναι βέβαια αρκετά επικίνδυνη μία και, παρ' όλο βέβαια που υπάρχει τυπικά η συγκατάθεση του κατηγορουμένου, (άλλωστε μερικές φορές τι να κάνει; ποιά περιθώρια έχει;) τα όρια ανάμεσα στο τι είναι δημόσιο και τι ιδιωτικό συγχέονται. Πλησιάζουμε λοιπόν στον Μ. Foucault που αναφέρεται σε μια "Totally Disciplined Carceral Society", ολικά πειθαρχική έγκλειστη κοινωνία".

Πιστεύουμε ότι η κατ' οίκον κράτηση συνδυαζόμενη με την ηλεκτρονική παρακολούθηση αποτελεί μια σύγχρονη μετεξέλιξη του πανοπτικού σχήματος του J. Bentham, όπου υπάρχει ένας διαρκής έλεγχος αόρατος. Ο παραβάτης ξέρει ότι μπορεί ανά πάσα στιγμή να παρακολουθείται, χωρίς να μπορεί να ελέγξει, αν ελέγχεται, και από ποιόν τελικά ελέγχεται.⁴¹

Η κατ'οίκον κράτηση με ηλεκτρονική παρακολούθηση νομίζουμε ότι αποτελεί μια καλή σκέψη προς συζήτηση για τις περιπτώσεις κρατουμένων φορέων του AIDS. Πολλοί φυλακισμένοι είναι "οροθετικά" seropositives", επομένως η διάδοση μέσα στον χώρο της φυλακής είναι ένα πρόβλημα, που θα πρέπει οι σωφρονιστικές αρχές να το προσεγγίσουν.⁴² Η πρόταση μας, τονίζεται, είναι για άτομα που εκτίουν ποινές φυλάκισης ή πρόκειται να εκτίσουν μια τέτοια ποινή· θα πρέπει αντίθετα, να μεριμνούμε, ώστε ποτέ βέβαια να μην υπάρξουν τέτοιοι περιορισμοί ελέγχου και κίνησης για φορείς του AIDS, ως ένα διοικητικό μέτρο πρόληψης.

Αντί επιλόγου

Στη χώρα μας υποστηρίζεται ότι το πρόβλημα των φυλακών είναι πρόβλημα περισσότερο βραχυχρονίων ποινών και όχι μακροχρονίων, αν και η μετατροπή της ποινής σε χρηματική χρησιμοποιείται ευρέως στην πρακτική των δικαστηρίων μας, ίσως βέβαια περισσότερο ως οικονομική παρά ως αντεγκληματική πολιτική.

Ο νόμος 1851/89, κυρίως στα άρθρα 61-62 (άρθρα που διατηρήθηκαν και με το νόμο 1868/89), έκανε βέβαια αρκετά βήματα προόδου με σκοπό να υπάρξουν μέτρα φθοράς του θεσμού της φυλακής. Μέτρα όπως η δοκιμασία, ή τα προβλεπόμενα στο νόμο 1851 όπως η εργασία για κοινωνική σκοπό και η τμηματική έκτιση της ποινής, μπορούν να εισαχθούν ως κύριες ποινές που θα περιλαμβάνονται στο γενικό μέρος του Ποινικού Κώδικα ή θα μπορούν να αποτελούν τρόπο εκτέλεσης της στερητικής της ελευθερίας ποινής. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ο προβλεπόμενος και στον 1851 θεσμός του δικαστηρίου εκτέλεσης ποινών όπως όμως και ο θεσμός των επιμελητών κοινωνικής αρωγής, καλούνται να παίξουν σημαντικό ρόλο. Στο νέο διαμορφωμένο σωφρονιστικό πλαίσιο που θα προκύψει η ηλεκτρονική παρακολούθηση ίσως μπορέσει να βρει κάποιο μελλοντικό έδαφος ανάπτυξης.

Τελειώνοντας, υποστηρίζουμε ότι θα πρέπει να καλλιεργήσουμε μία "εκτιμητική εγκληματολογία". Αν νέες ποινές, ή κυρίως τρόποι εκτέλεσης ποινών υπάρξουν, θα πρέπει να κοιτάξουμε το καινούργιο διαγραφόμενο αυτό πλαίσιο σε μία τριγωνική βάση⁴³.

Με μία περιγραφική, κατ' αρχήν, εκτίμηση, θα μπορούμε να εξετάσουμε την "πελατεία" αυτών των νέων μέτρων, π.χ.τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους κλπ. Σε ένα δεύτερο επίπεδο θα πρέπει να κριθεί η αποτελεσματικότητα του καθενός από τα μέτρα αυτά με κύριο κριτήριο την υποτροπή και τέλος να γίνει σύγκριση κόστους - οφέλους, εξόδων επένδυσης - υποδομής σε σχέση με την αποτελεσματικότητά τους.

Υποσημειώσεις

1. Στην ερώτηση της *Martison R.* "τι λειτουργεί" What Works, η απάντηση είναι τίποτα ή σχεδόν τίποτα, βλ. *"Lipton D, Martison R., Wilkes J.: The effectiveness of correction treatment. A survey of treatment evaluation studies, New York, Preager 1975"*. Η απαισιοδοξία της *Martison* αναφέρεται και στα εναλλακτικά μέτρα. Η *Martison* αργότερα αναθεωρεί εν μέρει την αρχική της θέση, αναφερόμενη στην θετική επίδραση της Shock Probation. βλ. *Martison R. 1979 New findings - New views. A note of caution regarding - sentencing reform, Law Review 7 (2) σελ.243*. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η κριτική του Palmer T. 1975 "Martison revisited, Journal of research on crime and delinquency 12a, 133-152. Η μετα-ανάλυση "Meta-analysis", από την άλλη πλευρά, επιχειρεί την εξαγωγή θετικών εκτιμήσεων για τα προγράμματα αναμόρφωσης, συνδυάζοντας διάφορες μεμονωμένες έρευνες. βλ. σχετικά R.L.1220, *D.Ross, 1990 "Meta-analysis of rehabilitation programs for juvenile delinquents: A brief rapport, criminal justice and behavior, vol 17 No 1, σελ.134-142*.

2. Βλ. *N.Kittrie* "The right to be different, deviance and enforced therapy, Baltimore 1971. *F.Tulkens* 1983, Apport du droit pénal comparé à une intégration sur l'avenir de la probation en Belgique, σελ.826-832 όπου ασκείται κριτική για το ιατρικό μοντέλο σε τρία επίπεδα: *Légitimité, effectivité et légitimité*.

3. Προσέγγιση της ποινικής δικαιοσύνης με το πρίσμα ενός μη συστήματος (non-système) Βλ. *G.Houchon* "Sociologie de l'administration de la justice pénale, Notes 1987, σελ.35-41.

4. Οι νεοκλασικές αντιλήψεις συχνά αποδόθηκαν από τους "New-realists" για περισσότερο νόμο και τάξη "Law and order". Για κριτική σ'αυτές τις θέσεις βλ. *Platt. Takagi* 1981, *Law and order in the 1980, crime and social justice; Summer 1-6*. Από ξένη βιβλιογραφία σχετικά με το δικαϊκό μοντέλο βλ. *B.Hudson, Justice through punishment; a critic of the justice model in corrections New York 1987, D.Fogel - We are lining proof the justice, the choice of punishment, New York 1976, A.K. Bottomely, The justice model in America and Britain, development and analysis in ac bottoms - R.Preston eds., "The coming penal crisis, Scottish Academic Press, 1980*.

5. *A.P.Pires* "Le devoir de punir. Le rétributivisme face aux sanctions communautaires". *Revue Canadienne de criminologie, Juillet 1990, σελ.441-460*.

6. Κριτική στο έργο του *Green Wood* που στηρίζεται στην κατασκευή ενός πίνακα με επτά μεταβλητές βασισμένο σε συνεντεύξεις με φυλακισμένους ασκήθηκε από τον *V.Hirsch* 1985, *Past of future crimes, New Brunswick University Press*. Γενικά για επιλεκτική εξουδετέρωση βλέπε:

Cabor T, Incapacitation policies. Their applicability to the Canadian situation. Canadian journal of criminology 27 (4) 409-428.

Green Wood (1983), *Controlling the crime recte through imprisonment in J.Wison (ed) Crime and public policy - San Francisco*.

R.Haapanen (1990), *Selective incapacitation and the serious offenders: a longitudinal study of criminal carrer patterns*.

M.Gottfredson, T.Hipschi, "Career criminals and selective incapacitation, in J.G.Scott, T.Hirshi eds., "Controversial issues in crime and justice, studies in crime, law and justice vol I, Sage Publications, 1988, σελ.199-208

7. Βλ. *J.Q.Wilson, R.J.Herrnstein's, Crime and Human nature, 1985, βλ.επίσης για το πλαίσιο της "συντηρητικής εγκληματολογίας: R.Lilly, F.T.Cullen, R.A.Ball, "Criminological theory context and consequences, 1989, σελ.181-205*.

8. *S.Cohen, "The punitive city. Notes on the dispersal of social control, "Contemporary crisis (3) 1979, σελ.340-363*.

S.Cohen, "Visions of social control", Polity Press, 1985, βλ. επίσης J. Austin, B. Krisberg, "Wider stronger and different nets, the dialectics of criminal justice reform, journal of research in crime and delinquency, January 1981, σελ.165-187.

9. J. van Dijk, 1989, Sanctions pénales et processus de civilisation, Revue internationale de criminologie et de police technique 3/89/σελ.249-261.

10. Blumstein - Cohen J. - Nagin D., 1976, "The dynamics of a homeostatic punishment process", Journal of criminal law and criminology (vol 67) σελ.317-334. Αναφορές στη σταθερότητα στο ποσό των εγκλεισμών και σχετικές βιβλιογραφικές παραπομπές, βλ., επίσης, στο άρθρο του M. Cusson "Η ποινική εξέλιξη" σε μετάφραση στην Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, 1988, Τεύχος 2, σελ.38

11. R. Matthews "Taking realist criminology seriously" contemporary crisis, II, σελ.371-401 (1971).

12. Maeve Mc. Mahon, "Net widening", British journal of criminology, Vol.30, Spring 1990, No 2, σελ.121-140

13. R.G.Porteur, "The privatisation of prison in the United States: a policy that Britain should not emulate: howard journal, VOL.29, No 2, MAI 1990, σελ.65-81. Αγγλ. Τσήςτσορα "Politique criminelle et secteur privé" στον υπό έκδοση τιμητικό τόμο προς μνήμη Δασκαλάκη 1991, M.Benghozi "La privatisation des prisons et la recherche", déviance et société 1981, Vol. XI No 4, σελ.381-399. βλ. επίσης Ευστ. Παπαθανασόπουλος, 18η Διάσκεψη Εγκληματολογικών Ερευνών του Συμβουλίου της Ευρώπης, "Η ιδιωτικοποίηση του Ελέγχου της Εγκληματικότητας, Εγκληματολογικά Χρονικά, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Τεύχος 2, σελ.92-95.

14. Η έννοια της "bifurcation" καλλιεργήθηκε από τον Bottoms. Σύμφωνα με την έννοια αυτή το ποινικό σύστημα θα πρέπει να διακρίνει τους παραβάτες σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Στους παραβάτες με την ετικέτα επικίνδυνοι, "dangereux", που είναι καταδικασμένοι για εγκλήματα βίας και στους υπολοίπους, "ordinaires", καταδικασμένους για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και των ηθών. Οι πρώτοι πρέπει να τυχάνουν αυξημένων ποινών φυλάκισης, ενώ οι δεύτεροι θα τυχάνουν ποινών στην κοινότητα. Η ιδέα λοιπόν του Bottoms νομίζουμε ότι μπορεί να βρει γόνιμο έδαφος στην περίπτωση μας ανάμεσα σε ένα σωφρονιστικό δημόσιο σύστημα και σε ένα αντίστοιχο ιδιωτικό.

15. Byrne, "Future of intensive probation supervision" crime and delinquency, January 1990, σελ.19.

16. R. Matthews, "Electronic monitoring and house arrest. Making the right connections" in privatising criminal justice, Sage 1989, σελ.129. βλ. επίσης J.R. Jilly 1990, "Tagging reviewed", the howard journal Vol. 29, No 4, Nov. 1990, σελ.229-242. Ανάλογες αντιδράσεις για τη μείωση προσωπικής επαφής επιμελητή - δοκιμαζομένου υπάρχουν και για την team probation (δοκιμασία με συλλογική επίβλεψη), βλέπε Ν. Κουλούρη probation (Δοκιμασία) Δελτίο Εγκληματολογικής Ενημέρωσης, Τεύχος 2, Απρ. 1986, σελ.

17. R. Lill - R. Ball, "Home incarceration with electronic monitoring, in controversial issues in crime and justice", J. Scott, T. Hirchi, eds., 1988, Studies in crime, law and justice, Vol. I, σελ.140-167.

18. Αγγλ. Τσήςτσορα "Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική", Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Τεύχος I, σελ.32-40. βλ. και Στ. Αλεξιάδη, "Εγκληματολογία" 1989, σελ.431 και επ.

19. A. Vass, K. Menzies, "The community service order as a public and private enterprise. A comparative account of practises in England and Ontario of Canada". British journal of criminology, Vol. 29 No 3, 1989, σελ.255-270. A. Vass, "The marginality of community service and the threat of privatisation". Probation journal (35), 1988, σελ.48-51.

20. Ericson M., Mc Mahon, D. Evans, "Punishing for profit reflections on the revival of privatisation in in corrections". Revue Canadienne de criminologie, vol. 29, 1987, σελ.355-

385. Βλ. επίσης A. Vass, "Alternatives to prison, punishment custody and the community, Sage, 1990, σελ. 171-173.

21. G. Marx, "Société de sécurité maximale", déviance et société 1988, vol. 12, No 2 σελ. 147-166.

22. R. Lilly - Rich Ball, "The development of home confinement and electronic monitoring in the United States". In community corrections, David Duffe, 1990, Ed. F. Garell, σελ. 89-102

23. J. Petersilia, House arrest. Us. Department of justice crime file house arrest - national institute of justice of justice και αναλυτικές αναφορές στο Ball - Huff - Lilly. House arrest and correctional policy. "Doing time at home", studies in crime law and justice, Vol. 3, 1988, σελ. 77-98.

24. Landreville P. "Surveiller et prévenir l'assignation à domicile sous surveillance électronique. déviance et société, 1987, vol. II No 3, σελ. 251-269.

25. S. Frost, G. Stephenson, "A simulation study of electronic tagging as a sentencing option". The Howard journal, vol. 28, No 2, May 1989, σελ. 91-104

26. Ball - Lilly (1983). Home incarceration, an alternative to total incarceration, paper presented at the 9th international congress on criminology, Vienna.

27. T. Blomberg, W. Bales, K. Reed, (Xth international congress on criminology, Hamburg, 4-9 Sept. 1988), "Intermediate punishment through home confinement redistributing or extending social control?"

28. Burgstaller, (XIVth international congress on penal law, Vienna, 2 October 1989), "Crime control policy after a century of the ikv/aidp.

29. Ανάλυση του προγράμματος αυτού από K. Cooperider - J. Kerby, "A practical application of electronic monitoring at the pretrial stage, federal probation, May 1990, σελ. 28-35. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το άρθρο των M. Moxfield - T. Baumer (1990), "Crime and delinquency", vol. 36 No 4, σελ. 521-535, όπου γίνεται σύγκριση διαφορών ανάμεσα σε "decision making" για προγράμματα κατ'οίκον φυλάκισης με ηλεκτρονική παρακολούθηση σε στάδιο προσωρινής κράτησης και σε στάδιο επιβολής της ως κύριας ποινής.

30. N. Morris - M. Tonry, "Between prison and probation. Intermediate punishments in a rational sentencing system, 1990, New York, Oxford University press, σελ. 213.

31. Landreville P., "La surpopulation des prisons. Quelques considérations à partir de la situation Canadienne", déviance et société, 1988, Vol. No 3.

32. J. Petersilia, "Probation reform in controversial issues, in crime and justice", edit by J. C. Scott, T. Hirschi, "Justice, in crime law and justice", vol. 1, 1988, σελ. 166-179.

33. Βλ. M. L. Daga, (7ème colloque international sur la convention Européenne des droits de l'homme. Communication écrite sur les droits de l'homme des personnes privées de liberté, Oslo 30 Mai - 2 Juin 1990, Strasbourg 1990, σελ. 5. Βλέπε επίσης και Recommendation No XVI "Reduction of the prison population, alternatives to imprisonment and social integration of offenders, 7ο συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη του εγκλήματος και τη μεταχείριση των παραβατών, σελ. 86, Μιλάνο 15 Αυγούστου - 6 Σεπτεμβρίου 1985, United Nations A, New York, 1986.

34. Κατά τον Burgstaller M., σημ. 30

35. Βλέπε αναλυτικά για σχετικές παραβιάσεις των τροποποιήσεων του Ομοσπονδιακού Συντάγματος της Αμερικής 1, 4, 5, 8 και 14 στο Richard Ball, C. Huff, J. Lilly, σελ. 100-133, σελ. 25.

36. Ball - Lilly, "The potential use of home incarceration with drunken drivers", crime and delinquency, 1986, 32, σελ. 224-241.

37. M. Benighosi: "L'assignation à domicile sous surveillance électronique", déviance et société 1990, vol. 14 No 1, σελ. 55-74.

38. Βλέπε το πρόσφατο άρθρο A. von Hirsch (1990), "The ethics of community based

sanctions", crime and delinquency, vol. 36 No 1, Jan.1990, σελ.162-173, όπου αναφέρει ότι μέχρι σήμερα οι ποινές στην Κοινότητα δεν ήταν κεντρικό σημείο στις συζητήσεις των νεοκλασικών, αφού από τις ποινές αυτές έλειπε το στοιχείο της αναλογίας (proportionality). Στις ποινές όμως αυτές, όπως της κατ'οίκον κράτησης με ηλεκτρική παρακολούθηση υπάρχει το στοιχείο της στέρησης της ελευθερίας της κίνησης, υπάρχει δηλ.μία "Substantial deprivation".

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι υπάρχουν κλίμακες "Exchange rates", όπου π.χ.μία μέρα φυλακής ισοδυναμεί με 3 ημέρες κατ'οίκον φυλάκισης με ηλεκτρονική παρακολούθηση.

39. Έτσι π.χ.βλέπουμε ότι ο προϋπολογισμός του προέδρου της Αμερικής για το 1990 προβλέπει ένα σεβαστό ποσοστό δολλαρίων για 25.000 νέα κρεβάτια σε Ομοσπονδιακές φυλακές, βλ. *Lilly*, σημ.18.

40. Το ερώτημα βέβαια είναι το πώς θα υπολογιστεί αν το νέο αυτό μέτρο θα επιβληθεί σε άτομα στα οποία θα μπορούσε να επιβληθεί κάποιο άλλο ελαφρότερο μέτρο. Τα πράγματα είναι εδώ πιο δύσκολα γιατί αναφερόμαστε σε μία νέα ποινή και όχι σε μία ποινή φυλάκισης που απλά εκτελείται με έναν άλλο τρόπο. Μία πρώτη μέθοδος υπολογισμού είναι αυτή που καλείται "par projection", πιο αναλυτικά, βλ. *Guy Houchon* "Cours de pénologie" U.C.L., 1987, σελ.181 και επ.

41. *M.Foucault*, "Surveiller et punir" (1987). Βλέπε και σε μετάφραση Χατζηδήμου-Ράλλη 1989, "Επιτήρηση και τιμωρία - η γέννηση της Φυλακής", Εκδ.Ράππας.

42. Βλ.8th conference of directors of prison administration (CDAP), Strasbourg 2-5 June 1987: "Communicable diseases in prisons with special reference to AIDS", report by Dr. *T.W.Harding*, σελ.12-28. Βλ.επίσης "AIDS and the law enforcement officer, concerns and policy responses", *Theodore M.Hammet*, κυρίως κεφάλαιο 4 σελ.31-34, June 1987. U.S.Department of justice, national institute of justice. Βλέπε επίσης παρ.23 της Recommendation No R (89) 14 Adoptée par le comité des ministres du conseil de l'Europe, 24 Oct.1989, "Les incidences éthiques de l'infection vih dans le cadre sanitaire et social".

Βλέπε και "Symposium sur le système pénal et les mesures de réinsertion sociale des usagers de drogues" Strasbourg 1-4 Decembre 1987, εισηγήσεις: "Le sida en milieu carcéral et plus spécialement chez les toxicomanes" *M.Hidson*, σελ.109-112. Βλέπε και Rapport sur le sida et les droits de l'homme, *M.Stif Gustafsson*, assemblée parlementaire, conseil de l'europe, 5 Septembre 1989, σελ.16, όπως και αναφορές στην 16th conference of european ministers of justice, Lisbon, 21-22 June, 1988, Strasbourg 1988, Résolution No 1, adoptée par la conférence de ministres de la justice, Lisbonne. Βλέπε επίσης και Recommendation No R.87 (25) du comité des ministres aux états membres, concernant une politique européenne commune de santé publique de lutte contre le syndrome d'immunodéficience acquise (sida), adoptée par le comité des ministres, le 26 Nov.1987.

43. *Guy Houchon*, "La peine, le juge et la recherche", Annales de droit de Louvain, 1986, σελ.233-253.

Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΥ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ, ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Επιστημονικό Συμπόσιο Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας

Το θέμα αυτό δεν παύει να συζητείται και ωστόσο είναι πάντα επίκαιρο. Διότι όποιες λύσεις υιοθετήθηκαν ως τώρα από τον ποινικό νομοθέτη δεν θεωρήθηκαν τουλάχιστον πλήρως ικανοποιητικές από πολλούς μελετητές του θέματος και γνώστες της πράξης. Και βρισκόμαστε μακριά από την ομοφωνία.

Η συζήτηση αυτή σκοπό έχει να αποτελέσει μια προσέγγιση του θέματος από διαφορετικές απόψεις: του θεωρητικού δογματικού ποινικολόγου, του ψυχιάτρου, του δικαστή και τέλος του εγκληματολόγου, που, αφού ακούσει τις γνώμες των άλλων, κάνει τη δική του κριτική και τις δικές του προτάσεις.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ